

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”**

**Lupta lui Iacov cu „Omul” și
vederea feței lui Dumnezeu (Fac 32,24-32)**

- TEZĂ DE DOCTORAT –

REZUMAT

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ

DOCTORAND:

ARHID. IOAN-DORIN TORCOȘ

CLUJ-NAPOCA

2024

Cuprins

Cuprins	2
Abrevieri	4
Introducere	6
1. Status Questionis.....	27
1. Stadiul cercetării în mediul românesc	27
2. Stadiul cercetării în mediul internațional	32
2. Prolegomene pentru urcușul mistic spre vedere. De la lumina din Betel la întunericul de la Peniel.....	39
2.1. Semnificația și importanța binecuvântării (בְּרַךְ – Fac 27).....	41
2.2. Visul lui Iacov – cunoșterea lui Dumnezeu în lumină (Betel – Fac 28)	50
2.3. Îngerii – mesageri ai prezenței lui Dumnezeu.....	56
2.4. Râul (Iaboc) – locul luptei.....	57
3. Lupta lui Iacob cu „Omul/Îngerul” (Fac 32,24-32) – abordare exegetică	61
3.1. Lupta/Confruntarea frontală dintre Dumnezeul-om și omul-dumnezeu (Fac 32,24-25)	63
Excurs. Interpretări literare ale luptei lui Iacob cu „Îngerul”	75
3.2. „Încătușarea” lui Dumnezeu – solicitarea binecuvântării divine (Fac 32,26).....	80
3.3. Etimologia numelui „יִשְׂרָאֵל/Israel”. Recunoașterea adevăratei identități (Fac 32,27-28)	85
3.4. Numele „îngerului” și transferul de putere. Efectele binecuvântării divine (Fac 32,29)	98
3.5. Peniel (פְּנִיֶּאֱל) – fața lui Dumnezeu (Fac 32,30).....	104
3.6. Rana – pecetea iubirii lui Dumnezeu (Fac 32,31).....	109
3.7. Instituirea tabuului alimentar (גֵּיד הַבְּשֵׂהָה – Fac 32,32)	113
Excurs. Pregătirea întâlnirii cu Esau și împăcarea fraților - armonizarea relației cu sinele și cu cei din jur.....	116

4. Perspective teologice asupra luptei cu Dumnezeu și vederea feței Sale.....	121
4.1. „Biruirea” lui Dumnezeu prin luptă – deschiderea spre vedere	121
4.2. Vederea lui Dumnezeu – formă maximală de cunoaștere în Vechiul Testament	129
4.2.1. Modalități de vedere în Vechiul Testament.....	129
4.2.2. Caracterul antinomic al vederii lui Dumnezeu la nivelul Vechiului Testament. Similitudini conjuncturale Iacov – Moise	138
4.2.3. Vederea „față către față” și cunoașterea „în oglindă”	163
4.2.4. Vederea – cunoaștere experimentală a prezenței lui Dumnezeu	171
4.3. Vederea lui Dumnezeu – element restaurator al chipului divin în om (sfințirea omului)	185
4.4. Vederea – cale de recăpătare a adevăratei ontologii	190
4.4.1. „Restaurarea” ființei umane în lumina „Luminii personificate”	190
4.4.2. Raportul dintre lumină și excesul orbitor de lumină (întunericul divin)	196
4.4.3. Iubirea – izvor inepuizabil și cale care facilitează vederea Luminii	206
4.4.4. Transfigurarea omului din ființă imanentă în ființă transcendentă prin asumarea chenotică a Întropării	212
4.4.5. Omul contemplativ învăluit de lumina cerească.....	219
Concluzii.....	224
Bibliografie	232

CUVINTE CHEIE: Iacov, binecuvântare, luptă, atingere, om, coapsă, fața lui Dumnezeu, vedere, nume, Israel, lumină, întuneric, Iaboc, Peniel, biruință, transfigurare.

Societatea umană a atins un nivel de dezvoltare remarcabil, indiferent de unghiul din care examinăm situația, aspect care ne permite să conștientizăm faptul că mediul în care trăim este unul prielnic pentru majoritatea oamenilor, de vreme ce avem acces la oportunități variate și la resurse extinse, putându-ne îndeplini aproape toate dorințele într-un mod rapid și simplificat, și să constatăm, cu adâncă tristețe, că umanitatea trece printr-o desacralizare tot mai accentuată a valorilor fundamentale, în sfera axiologică raportul fiind inversat printr-o deturnare vizibilă a obiectivelor creștine prioritare, în așa fel încât teluricul primează în fața celestului, iar imanentul ia locul transcendentului, ajungând, astfel, să viețuim într-o lume hedonistă, în care trăirea omului în Dumnezeu nu mai reprezintă, demult, dezideratul suprem, deoarece satisfacerea nevoilor trupești într-o societate tot mai complexă este mai importantă decât dobândirea harului divin, care ne introduce, încă de pe pământ, în starea de veșnicie, care reprezintă, de fapt, bucuria întâlnirii și a împreună viețuirii omului cu Dumnezeu cel viu și Adevărat¹.

În fața acestui context, folosirea termenului „luptă” este cea mai potrivită pentru a descrie eforturile necesare menținerii și consolidării legăturii noastre cu Cel Nezidit² și, în același timp, elementul cel mai pertinent atunci când se dialoghează despre reîntoarcerea omului la originile sale de creatură a lui Dumnezeu, înzestrată cu rațiune, sentiment și voință, toate puse în slujirea firească a creșterii în „umbra luminoasă” a „Luminii personificate”³. În acest sens, pasajul din cartea Facerii, din capitolul 32, versetele 24-32, devine unul paradigmatic pentru noi toți, în ideea că pune în lumină o nouă noemă, respectiv aceea de „înfrângere” a lui Dumnezeu de către om prin luptă, ajungând să-L vadă, în urma acesteia, pe Cel Nezidit, putându-se vorbi, în felul acesta, de o vedere „față către față”, nu în mod desăvârșit⁴, ci treptat, printr-o sinergie marcată de perseverența în rugăciune a omului⁵ și de căința pentru propriile păcate înaintea Dumnezeului său, ajungând, în final, să se împărtășească, deplin, din Lumina cea adevărată, Care este Mântuitorul Hristos, stabilindu-

¹ Ioan CHIRILĂ, „Cunoașterea lui Dumnezeu în Vechiul Testament prin teofanie și anghelofanie,” *AFTOC* 1 (1990-1992): 98.

² Eli LIZORKIN-EYZENBERG, *The Hidden Story of Jacob* (Chicago: Independently Published, 2019), 56.

³ Ioan CHIRILĂ, „Theosis – În-Dumnezeire-a,” în *Anuarul Episcopiei Sălajului* (Zalău: Ed. Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2009), 266.

⁴ Edmond JACOB, *Théologie de l’Ancien Testament* (Paris: Delachaux et Niestlé Neuchâtel, 1955), 62.

⁵ Ioan CHIRILĂ, *Scara Cuvântului – Eseuri omiletice* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2017), 77.

se, astfel, o relație perfect simetrică de reîntoarcere a omului în starea de rai⁶, adică în starea de sănătate și de normalitate, prezentă înainte de căderea sa în păcat.

Astfel, în contextul lumii noastre, relația dintre lumină și vedere este intrinsec legată și interdependentă. Totuși, în sfera spirituală, perceperea luminii divine nu se limitează la capacitatea noastră biologică de a vedea⁷, ci, mai degrabă, este realizată în profunzimea credinței autentice și complete⁸. Acest proces, cunoscut sub numele de apofatism⁹ în terminologia teologică, dezvăluie că vederea lui Dumnezeu se manifestă în întregime atunci când ființa umană se adâncește într-o căutare a lui Dumnezeu dincolo de limitele cunoașterii umane. Astfel, odată ce omul începe să-L descopere pe Dumnezeu în structura sa duală sau dihotomică, se produce o unire între uman și divin, prin coborârea omului spre urcarea Celui Nezidit în componența umană a ființei sale.

Am ales această temă, a luptei omului pentru vederea lui Dumnezeu, sub forma unei „confruntări” directe cu Acesta, în urma căreia ființa creată poate să iasă „biruitoare”, influențată fiind de contextul lumii moderne, în care ideea de „fiu al lui Dumnezeu” este din ce în ce mai eclipsată de mentalitatea materialistă tot mai prevalentă, fiind, astfel, necesară o luptă împotriva gândirii profane și a dezumanizării, o căutare a gnozei divine care dă sens și vitalitate vieții umane¹⁰. În felul acesta, omul poate deveni din ce în ce mai alienat și influențat negativ, gândirea secularizată și lipsită de sacralitate putându-l transforma din „fiu al lui Dumnezeu” într-un „fiu risipitor”. Această situație, exclusivistă și în contradicție cu înțelegerea divină profundă, poate duce la pierderea conștiinței spirituale autentice¹¹.

După investigarea atentă a structurilor biblice asociate acestui subiect și după realizarea unei sinteze teologice, lucrarea propusă urmărește să aducă o contribuție valoroasă la redescoperirea unei perspective centrate pe Dumnezeu pentru omul contemporan. Aceasta va oferi instrumente esențiale pentru conectarea și ancorarea sa în dimensiunea transcendentă a existenței. „Dacă omul de azi și-a pierdut orientarea, aceasta se datorează faptului că a

⁶ Hans von CAMPENHAUSEN, *Părinții greci ai Bisericii* (București: Humanitas, 2005), 180.

⁷ SF. GRIGORIE PALAMA, *Despre sfânta lumină*, în *Filocalia 7*, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1977), 336-7.

⁸ Constantin OANCEA, „Utilizarea termenului «lumină» în Vechiul Testament,” *RT 2* (2006): 117.

⁹ Paul EVDOKIMOV, *Rugul aprins*, trad. Teodor Damșa (Timișoara: Ed. Mitropoliei Banatului, 1994), 33.

¹⁰ Ioan CHIRILĂ, „Entheosis – țelul creației ceruri noi și pământ nou (II Pt. 3, 13; Mt. 19, 28: *la înnoirea lumii*),” *Studia B 1* (2009): 6.

¹¹ Claus WESTERMANN, *Elements of Old Testament Theology*, trad. Douglas W. Scott (Atlanta: John Knox Press, 1982), 103.

pierdut conștiința propriei sale existențe. El se consideră unicul centru de decizie în istorie și în lume, punând în al doilea plan factorul divin în evoluția vieții”¹².

Structura lucrării

Lucrarea de față este structurată pe patru capitole, precedate de o parte introductivă și succedate de concluzii. Pornind de la episodul scripturistic din cartea Facerii, din capitolul 32, versetele 24-32, dorim să prezentăm, în mod concret, planul cadru de apropiere a omului de Dumnezeu printr-o luptă directă, ce urmărește vederea Acestuia, tocmai în întunericul cel mai dens, care se pare a fi mediul propice, dorit de Dumnezeu, pentru această întâlnire intimă de comunicare și cuminecare¹³. Cert este faptul că doar în urma acestei „confruntări” omul poate trăi o stare de maximă intimitate cu Dumnezeu¹⁴, această experiență extatică făcându-l pe acesta să renunțe la plăcerile, bucuriile și împlinirile din lume, schimbându-i optica și modul de a gândi, astfel încât valorile transcendente și imateriale le vor devansa pe cele materiale și trecătoare¹⁵ și în felul acesta omul se va reîntoarce „acasă”, în „familia” lui Dumnezeu, în raiul Său, pregătit de la începutul lumii pentru ai Lui copii.

În primul capitol, care vizează stadiul actual al cercetării atât pe plan național, cât și pe plan internațional, cel dintâi pas ce trebuie realizat constă în prezentarea punctuală a lucrărilor de specialitate folosite, precum comentarii ale Sfinților Părinți, ale teologilor români și ale celor din străinătate, cu privire la „lupta” omului cu Dumnezeu, o provocare prin care omul „biruindu-L” pe Acesta se bucură de vederea „feței” Lui, folosindu-ne de esențele limbajului, respectiv semiotice (semne) și semantice (sensuri sau semnificații)¹⁶, în ceea ce privește dezvăluirea înțelesurilor semantice ale unor cuvinte sau expresii textuale.

În acest sens, folosindu-ne de pasajele corespunzătoare fragmentului nostru scripturistic din BHS, LXX, LVB etc. am căutat să identificăm accepții distinctive, utilizând argumentarea biblică, istorică, etimologică și chiar logică a textului analizat, făcând o comparație clară între textul original ebraic și variantele traducerilor fundamentale din alte limbi, pentru a putea observa dacă unii termeni sau expresii au fost traduse sau înțelese corect de-a lungul timpului, fiindcă, în caz contrar, nu se poate vorbi de o analiză exegetică corectă,

¹² BARTOLOMEU I, *Biserica și problemele lumii de azi. Vocația universală a Ortodoxiei* (Iași: Trinitas, 1997), 61.

¹³ Henry Donald Maurice SPENCE-JONES (ed.), *The Pulpit Commentary: Genesis* (Bellingham: Logos Research Systems, 2004), 395.

¹⁴ Victor P. HAMILTON, *Commentary on Genesis* (Ada, MI: Baker Books, 2012), 71.

¹⁵ J. P. FOKKELMAN, *Narrative Art in Genesis* (Amsterdam: Van Gorcum, 1975), 210.

¹⁶ Emile BENVENISTE, *Essays on General Linguistics* (Coral Gables: University of Miami, 1971), 43-8.

care să fie cât mai apropiată de sensul sau înțelesul real al textului ebraic și nici de o transmitere cât mai clară și cât mai veridică a mesajului textului revelat¹⁷.

De asemenea, de-a lungul cercetării am descoperit, în textele analizate, pe lângă dimensiunea teologică a acestui fragment biblic și o abordare a acestui pasaj veterotestamentar doar dintr-o perspectivă strict literară sau uneori chiar filozofică, eludându-se, în felul acesta, dimensiunea duhovnicească a textului, fiindcă atunci când se urmărește doar „descifrarea” vectorului gândirii raționaliste, prin grila unor concepte și silogisme filozofice, demersul exegetic va fi unul ireverențios, însă, cu toate acestea, am fost preocupați, constant, să păstrăm congruența între textele și comentariile veterotestamentare și monumentele patristice pe tot parcursul cercetării, identificând sursele cele mai pertinente și cele mai bine documentate care vizau subiectul nostru. Drept urmare, în vederea realizării unei cercetări de calitate am îmbinat în secțiunea dedicată analizei exegetico-teologice interpretarea iudaică cu cea patristică și exegeza școlii critice cu cea de origine răsăriteană.

În cel de-al doilea capitol am realizat o prezentare punctuală a vieții patriarhului Iacov¹⁸, oprindu-ne atenția asupra câtorva episoade esențiale, tocmai pentru a înțelege mult mai bine contextul în care se produce evenimentul luptei sale cu Dumnezeu, episod crucial în urma căruia vorbim de o persoană metamorfozată, care a înțeles planul iconomic al lui Dumnezeu cu poporul său, plan în care el avea să devină strămoșul fundamental al poporului Israel.

Astfel, Iacov este una dintre personalitățile de bază ale poporului ales, care a atras atenția asupra sa prin faptul că la naștere l-a prins pe fratele său geamăn Esau de călcâi, lucru pe care un copil în mod normal nu ar fi reușit să îl facă, întinzându-și mâna în afara placentei, aspect care arată că, în mod clar, acesta a fost un semn cu privire la viitor. Astfel, cartea Facerii ni-l prezintă pe Iacov ca ieșind biruitor în fața fratelui său, apoi a tatălui său, înaintea socrului său Laban și, în final, în fața lui Dumnezeu, toate acestea fiind posibile prin voia Lui, Care l-a ales, asemenea strămoșilor lui, ca element fundamental din care avea să se nască mai târziu Mesia.

Cunoscând faptul că el avea să fie mai mare peste fratele său, potrivit afirmației divine (Fac 25,23)¹⁹, acesta s-a străduit să obțină binecuvântarea tatălui său prin propriile sale forțe și mai ales prin înșelăciune, ca și cum Dumnezeu ar fi avut nevoie de ajutorul său

¹⁷ Joel D. RUARK, *The Theological Significance of Light (אור) in the Old Testament: An Applied Cognitive Linguistic Study* (Stellenbosch University, 2017), 20-1.

¹⁸ „Iacov, care este plin de înțelepciune, este atât un cetățean cât și un om care locuiește într-o casă, adică în virtute”. PHILON DIN ALEXANDRIA, *Opere*, trad. Octavian Cocoș (București, 2017), 63.

¹⁹ „Căci cel ce este rău și lipsit de rațiune este prin natura sa un rob în ochii lui Dumnezeu; dar cel ce este bun și înzestrat cu rațiune este privit de către El ca un om puternic și liber”. PHILON DIN ALEXANDRIA, *Opere*, 73-4.

omenesc și de aceea, pe scara valorilor fundamentale în loc să îl așeze pe Dumnezeu în vârful acesteia, Iacov s-a așezat pe sine însuși, în felul acesta ajungând să piardă totul.

Trebuie să menționăm faptul că în cultura iudaică transmiterea binecuvântării era ereditară și era strâns legată de împlinirea făgăduinței divine²⁰, fiind extrem de bine fundamentată în forma comunitară a familiei, tatăl fiind cel care avea să își binecuvinteze fii. Totuși, binecuvântarea solemnă transmisă din tată în fiu, imediat înainte de moartea celui dintâi, avea o valoare deosebită prin aceea că pe lângă faptul că îi oferea fiului dreptul asupra proprietății, îi transfera acestuia și autoritatea capului familiei, conferindu-i, astfel, făgăduința divină, potrivit căreia avea să devină patriarhul poporului și moștenitorul de drept al pământului făgăduinței și mai mult decât atât cel din care, pe linie genealogică, urma să se nască Izbăvitorul²¹.

Practic, făgăduința făcută lui Iacov, la fel ca și promisiunea făcută lui Avraam, se bazează pe temelia propriei inițiative a lui Dumnezeu și pe fidelitatea față de legământul făcut, iar nu pe meritele asumate ale patriarhilor²². În acest sens, la Betel, Dumnezeu îi descoperă lui Iacov, prin intermediul unui vis, faptul că binecuvântarea divină revărsată asupra sa va fi superioară celei făcute bunicului și tatălui său, prin aceea că el nu doar va fi binecuvântat cu copii, ci mai mult decât atât, urmașii săi vor deveni o binecuvântare pentru toate popoarele de pe pământ²³.

Al treilea capitol reliefează faptul că la o primă vedere, ideea de „luptă” a omului cu Dumnezeu este epatantă și frapantă, însă, în realitate, aceasta reliefează o caracteristică anamnetică fundamentală, respectiv aceea că în baza chipului lui Dumnezeu întipărit în om, acesta are posibilitatea de a-L vedea pe Cel Nevizdit, nedeplin, încă din această viață și în mod desăvârșit în viața de apoi, pe parcursul itinerarului său spiritual devenind tot mai mult asemenea Creatorului său și fiind metamorfozat în cadrul acestui proces de transfigurare. Astfel, „lupta” omului cu Dumnezeu nu dorește să reflecte autonomia omului vizavi de legătura pe care acesta o are cu Dumnezeu, ci reprezintă, mai degrabă, o acțiune istovitoare de reîntoarcere a omului „acasă”, în starea de rai, unde se bucura din belșug de lumina slavei dumnezeiești, trebuind, astfel, a fi înțeleasă mai mult ca și o „competiție” a omului cu Dumnezeu, ca un „antrenament”, ca o „confruntare”, care nu are drept obiectiv principal nimicirea adversarului, ci maturizarea acestuia.

²⁰ William David REYBURN and Euan McG. FRY, *A Handbook on Genesis* (New York: United Bible Societies, 1997), 617.

²¹ WESTERMANN, *Elements of Old Testament*, 105.

²² Kenneth A. MATHEWS, *Genesis 11:27-50:26* (Nashville: Broadman & Holman, 2005), 559.

²³ LIZORKIN-EYZENBERG, *The Hidden Story of Jacob*, 29.

Prin intermediul modului consecvent construit în care numele personale și ale locurilor evidențiate în pasajul nostru scripturistic prin jocurile dense de cuvinte plasate într-un aranjament chiastic (Iaboc/Iacob – Israel/Peniël) lupta lui Iacov cu Dumnezeu exprimă realitatea unui test al relației cu Acesta în fața amenințării viitorului patriarhului, tocmai de către Însuși Dumnezeu, ceea ce înseamnă că evenimentele descrise sunt fundamentale și vizează istoria Israelului, motiv pentru care Iacov nu renunță la Dumnezeu până când Acesta nu îl binecuvintează, oferindu-i, astfel, garanția unui nou viitor pentru urmașii săi.

Lupta dintre Iacov și Dumnezeu este ilustrată prin verbul „a prăfui” (אָפּפּרען – 'ā·bêq), care este înrudit cu substantivul „praf” (אָפּפּרען – 'ā·bāq)²⁴, aspect care sugerează ideea unei lupte în care „adversarii” urmăresc doar destabilizarea și nu uciderea, în felul acesta oponenții făcându-se de praf în încercarea de a-și trânti adversarii la pământ²⁵. De asemenea, precizăm faptul că acest verb אָפּפּרען utilizat la modul imperfect אָפּפּרען este foarte asemănător cu numele locului unde se va desfășura lupta – „Iaboc” (אָבּוֹק – yabbōq). În ceea ce privește identitatea „omului” cu care Iacov se luptă, profetul Osea afirmă în cartea sa, în capitolul 12, versetul 4, că acesta s-a luptat cu Însuși Dumnezeu, notele explicative ale Bibliei de la Geneva fiind concludente în acest sens, prin aceea că reliefează clar faptul că Iacov s-a luptat cu Cel Nezidit, Acesta luând chip de om²⁶. Potrivit unei interpretări alegorice a Sfântului Ambrozie, Iacov întruchipează paradigma omului care luptă pentru a dobândi virtutea, nelăsându-se, astfel, biruit²⁷.

În ceea ce privește schimbarea numelui lui Iacov²⁸, textul ebraic este neclar, în sensul că putem opta pentru două variante de traducere, prin numele de Israel putând înțelege pe de o parte, „ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai ieșit «biruitor»”, iar pe de altă parte, „ai luptat cu Dumnezeu; și cu oamenii vei ieși biruitor”. Chiar dacă este mai puțin cunoscută în limba română cea de-a doua variantă, este totuși varianta susținută de LXX, accepțiune pe

²⁴ Wilhelm GESENIUS, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*¹⁶ (Leipzig: F. C. W. Vogel, 1915), 103.

²⁵ *A Bible Commentary for English Readers*, vol. 1, ed. Charles John Ellicott (London: Cassell and Company, 1897), 121.

²⁶ *The Geneva Bible*, ed. Rowland Hill (Geneva, 1560), 15.

²⁷ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Tâlcuri la Sfânta Scriptură*, în *PSB* 52, trad. Teodor Bodogae, Nicolae Neaga și Maria Hetco (București: IBMO, 2007), 280.

²⁸ „S-a numit Iacob, pentru că a călcat în picioare vrăjmășia patimilor până ce s-a învrednicit de binecuvântare și și-a dobândit simțirile lui, care erau în stăpânirea vrăjmașului. Iar când s-au eliberat acelea, s-a numit Israel, adică mintea care vede pe Dumnezeu”. CUV. ISAIA PUSTNICUL, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, în *Filocalia* 12, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1991), 61.

care o folosește și Sfântul Ioan Gură de Aur atunci când spune în Omiliile sale la cartea Facerii: „pentru că ai fost tare cu Dumnezeu, vei fi puternic/tare și cu oamenii”²⁹.

Interesant este, totodată, și faptul că noul său nume, Israel, derivă din cuvântul „yasar”, care înseamnă pe de-o parte, „a tăia”, iar pe de altă parte, „a vindeca”³⁰. Astfel, prin schimbarea numelui, Iacov trece printr-o metamorfozare spirituală în focul dragostei divine, deoarece rana lăsată de Dumnezeu în trupul său devine un semn clar al prezenței permanente a lui Dumnezeu în viața sa, numele „Israel” reprezentând, practic, o binecuvântare, „un nume de onoare”³¹, un „transfer de putere” între Dumnezeu și umanitate, prin care Iacov își asumă o nouă identitate atât ca om, cât și ca și comunitate în relație cu Dumnezeu³², iar nu în cele din urmă, în perspectiva lui Wenham, o „rebotezare”³³.

Șchiopătarea este un motiv frecvent întâlnit în mituri și legende (șchiopătarea lui Oedip, regele grec al orașului Theba), însă în cazul nostru simbolizează maturizarea lui Iacov în relația sa cu Dumnezeu, Adevăratul Domn al vieții sale, în urma acestei experiențe el devenind împlinit din punct de vedere spiritual și vrednic, în urma schimbării caracterului său care favorizează reconcilierea lui, cu succes, cu Esau³⁴, să devină moștenitorul de drept al făgăduinței ancestrale³⁵. Până în ziua de astăzi, evreii nu mănâncă mușchiul de pe coapsa șoldului și cu toate că această interdicție alimentară nu este menționată nicăieri în Testamentul ebraic, se găsește, totuși, în scrierile ulterioare ale iudaismului, astfel că dacă Iacov a păstrat rana în trupul său, poporul Israel a păstrat-o în practica lui alimentară, ca și pe o amintire perpetuă a întâlnirii fatidice a strămoșului său cu Dumnezeu.

Ultimul capitol prezintă faptul că această temă devine intrigantă nu doar în era informațională și experiențială de vârf, în care lupta pentru vederea lui Dumnezeu aduce în prim-plan perspective clar definite și clarifică parțial unele dintre întrebările nerezolvate ale umanității de-a lungul timpului, ci și în contextul Vechiului Testament, în perioada patriarhală și dincolo de aceasta, deoarece în acele vremuri, problematica vederii Celui Nezidit nu era doar dificil de înțeles, ci și greu de atins, dată fiind ruptura comuniunii cauzată

²⁹ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, în *PSB 22*, trad. Dumitru Fecioru (București: IBMO, 1989), 248. Referitor la etimologia numelui Israel mai sunt și alte traduceri, dintre care le menționăm pe cele mai des folosite: „Dumnezeu Se luptă”, „Dumnezeu domnește”, „cel care se luptă cu Dumnezeu”, „prinț al lui Dumnezeu” sau potrivit Sfinților Părinți „cel care a văzut pe Dumnezeu”.

³⁰ W. F. ALBRIGHT, „The Names «Israel» and «Judah» with an Excursus on the Etymology of Todah and Torah,” *JBL* 46 (1927): 168.

³¹ Gerhard von RAD, *Genesis – A commentary*, trans. J. H. Marks (Philadelphia: Westminster, 1973), 321.

³² BRUEGGEMANN, *Genesis: Interpretation*, 268-9.

³³ Gordon J. WENHAM, *Genesis 16-50* (Dallas: Word Books, 1994), 296.

³⁴ Victor H. MATTHEWS and Frances MIMS, „Jacob the Trickster and Heir of the Covenant: A Literary Interpretation,” *PRSt* 12 (1985): 187.

³⁵ MATTHEWS and MIMS, „Jacob the Trickster and Heir of the Covenant,” 193.

de neascultarea protopărinților Adam și Eva. Cu toate acestea, subiectul devine mult mai captivant, deoarece evidențiază o veritabilă conjunctură în care omul era îndrumat de Cel Total cum să-L recunoască în această sferă extinsă a vederii tocmai prin intermediul luptei.

De asemenea, în această secțiune, vom sublinia și conceptul de vedere și iluminare prin purificare, evidențiind că, precum Iacov, omul care a ajuns să-L vadă pe Domnul primește binecuvântarea Sa, devenind astfel, fiu al Celui Atotputernic și primind pecetea divină ca o semnătură a Creatorului ceresc pe sufletul său. Astfel, în lucrarea de față, pentru a scruta cât mai bine cu putință misterul care înconjoară ființa divină, în contextul posibilității reale de vedere a lui Dumnezeu de către ființa umană, am analizat și alte pasaje veterotestamentare, care să illustreze și să surprindă toate ipostazele și etapele urcușului duhovnicesc, vizavi de dobândirea stări de en-theosis, care favorizează și creează cadrul prielnic de vedere a lui Dumnezeu de către om.

Vederea lui Dumnezeu de către om începe încă de pe pământ, astfel că cei care n-au văzut lumina lui Hristos în această viață, nu o vor vedea nici în cea viitoare³⁶. Prin urmare, dacă am privi lumea nu ca pe o realitate ultimă, ci ca pe un mijloc prin care să-L percepem pe Dumnezeu, ea nu ar mai reprezenta o barieră între noi și El, ci un mediu prin care El se revelează³⁷, fiindcă scopul despătimirii omului este vederea lui Dumnezeu în lumină, iar în momentul în care Lumina se sălășluiește în om ochii acestuia văd lumina prin intermediul Luminii, desigur, pe măsura curăției, calea vederii și implicit a îndumnezeirii, fiind atât de fără sfârșit, încât s-ar putea să avem impresia că suntem tot la începutul ei, adică la începutul infinitului și de aici și însetarea ființei create după lumina cea necreată, având în vedere faptul că nu o poate vedea și simți în chip desăvârșit pe pământ.

Așadar, „la capătul urcării, regăsim începutul coborârii, întunericul și necunoașterea, deasupra cunoașterii și luminii, căci transcendența divină se ascunde oricărei lumini și cunoașteri”³⁸, acesta fiind și motivul pentru care „întunericul divin” descrie un aspect al întunericului într-un sens de transcendere sau de depășire, fiind, în esență, echivalent cu lumina supraluminosă a Celui Total³⁹. Drept urmare, putem afirma că îndumnezeirea „nu este

³⁶ Trebuie să fim atenți asupra unui aspect esențial și anume că aceia care își închipuie că Îl au în lăuntrul lor pe Hristos, lumina întregii lumi, însă afirmă că nu Îl văd sau că nu Îl văd întotdeauna, că nu trăiesc în lumină, că nu sunt luminați, să fie conștienți de faptul că a lor cugetare nu a fost luminată de Mântuitorul Hristos și, totodată, de faptul că Acesta nu Și-a făcut sălăș în inima lor necurățită de patimi, și de aceea, să nu considere că vor fi vrednici de vederea luminii Sale în viața de apoi. Dumitru STĂNILAOE, *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă* (Craiova: Ed. Mitropoliei Olteniei, 1991), 337.

³⁷ SF. SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnele iubirii dumnezeiești* (București: IBMO, 2017), 56.

³⁸ SF. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre numele divine. Teologia mistică* (Iași: Institutul European, 1993), 165.

³⁹ „Dumnezeu nu iese din ascunsul Său, dar din acest adânc incognoscibil țâșnesc lumini fără sfârșit. Și luminile ne fac cunoscut pe Cel transcendent cunoașterii”. Stelian-Alin DUMITRU, „Sfântul Dionisie Areopagitul.

o simplă acționare a vreunei dimensiuni potențiale existente în noi, ci este un dar suprafiresc dăruit omului de Dumnezeu”⁴⁰ și de aceea, transfigurarea nu trebuie înțeleasă ca o recompensă pentru efortul nostru, ci ca „o refacere ontologică a firii umane, o înaintare dinamică, prin ajutorul harului”⁴¹, în vederea desăvârșirii procesului de asemănare a omului cu Dumnezeu.

Drept urmare, în această relație dialogică nu este suficient doar să avem lumina în noi, ci trebuie să devenim, să fim lumină „întrupată”, încât întreaga noastră viață, faptele noastre, până la surâsul chipului omenesc, să devină cântare doxologică, ofrandă, ajungând să oferim nu ceea ce avem, ci ceea ce suntem⁴².

Obiectivele cercetării

1. În primul rând, obiectivul de ansamblu al tezei noastre de doctorat îl constituie realizarea unei exegeze aprofundate a pasajului din cartea Facerii, din capitolul 32, versetele 24-32, cu ajutorul comentariilor biblice, dicționarelor, enciclopediilor, articolelor și studiilor de actualitate, prin elucidarea anumitor termeni sau expresii, din punct de vedere filologic și teologic, efectuând, astfel, o analiză a structurilor semantice ale fragmentului biblic, având în vedere faptul că nu există un astfel de tratat de teologie, axat pe această temă, ancorată în perspectiva „biruinței” lui Dumnezeu de către om prin luptă, în spațiul teologiei biblice românești sau al celei internaționale.

2. În al doilea rând, vor fi analizate textele vechi-testamentare reprezentative, care se înscriu în același areal tematic, urmărindu-se anumite sintagme utilizate și stabilindu-se legături de conținut sau de context între episoadele și personajele biblice relevante, mai precis, între Iacov și Moise, în mod deosebit, dar și tangențial între Iacov și alte persoane cheie al Vechiului Testament, poziționate în zona vederii, în toate aceste pasaje cu conținut tematic similar în ceea ce privește tema noastră, cheia de legătură fiind Însuși Dumnezeu Fiul, prin aceea că aceste fragmente vechi-testamentare, în plan tipologic, nu reprezintă altceva decât ceea ce avea să se întâmple mai apoi, la plinirea vremii (Gal 4,4-5), ilustrându-se, astfel, punctual, calea cunoașterii, a vederii și a iluminării până la apogeul urcușului spiritual – unirea în lumină a omului cu Lumina.

Teologia și iconomia lui Dumnezeu,”*AB* 7-9 (2013): 68-9. SF. DIONISIE AREOPAGITUL, *Opere Complete și Scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul* (București: Paideia, 1996), 248.

⁴⁰ Stelian-Alin DUMITRU, „Teologia isihastă a Sfântului Grigorie Palama,”*AB* 1-3 (2013): 63.

⁴¹ CHIRILĂ, „Theosis – În-Dumnezeire-a,” 287.

⁴² Panayotis NELLAS, *Omul – animal îndumnezeit*, trad. Ioan I. Ică jr. (Sibiu: Deisis, 2009) 68.

3. Al treilea obiectiv surprinde realizarea unei sinteze teologice, cu caracter anagogic, prin relevarea unor aspecte esențiale referitoare la legătura dintre vedere, lumină și luptă, în vederea atingerii dezideratului suprem: vederea lui Dumnezeu, ca urmare a „înfrângerii” Acestuia prin perseverența omului în credința în El și în iubirea ce I-o poartă Acestuia, în așa fel încât omul să nu-și rateze menirea existenței sale, anulându-și, astfel, șansa de a-și face ființa sa structură holistică diafană, prin amuțirea izvorului vieții sale, stingerea Duhului și reducerea la o simplă carne însuflețită⁴³, când, în esență, itinerarul său duhovnicesc epectatic ar trebui să vizeze devenirea sa într-o ființă străvezie.

4. Un alt obiectiv al lucrării este de a prezenta evoluția receptării ideii de vedere a lui Dumnezeu, de-a lungul timpului, începând cu Vechiul Testament și până în prezent, precum și efortul depus de către om în vederea atingerii acestui telos, mai ales că până la venirea lui Mesia în lume, subiectul vederii lui Dumnezeu era unul sensibil, prin faptul că toți dreptii Vechiului Testament mergeau în iad, drept repercusiune a deteriorării stării de armonie existente între Dumnezeu și om, înainte de căderea în păcat; însă, cu toate acestea, vorbim de o perioadă istorică în care omul se bucura în mod nedeplin de vederea lui Dumnezeu, chiar dacă și-au dorit cu toții să se învrednicească de o vedere a Celui ce este în chip plener, lucrul acesta devenind posibil prin actul chenotic asumat de Mesia și prin biruirea morții și a diavolului în momentul coborârii la iad și a mutării tuturor dreptilor Legii vechi în rai.

5. Ultimul obiectiv demonstrează faptul că structura profetică a episodului tratat, într-o manieră tipologică, ajunge la paroxism atunci când Dumnezeul-om „înving” fiind moare pe cruce, iar omul-Dumnezeu biruitor ieșind, se înalță la cer. Practic, lupta lui Iacov cu „Îngerul” nu reprezintă altceva decât o prefigurare a confruntării „până la sânge”, care va avea loc, mult mai târziu, în contextul Întrupării, între firea dumnezeiască și cea umană, în Persoana lui Iisus, în final, firea umană ajungând să fie îndumnezeită, transfigurată, prin asumarea voită a voii divine, relevându-se ideea că întotdeauna prin luptă, prin jertfă, prin cruce, omul va reuși să-L „biruie” pe Dumnezeu, obiectiv care prezintă, totodată, tot în perspectivă profetică și „confruntarea” dintre Dumnezeu și poporul Israel, „lupta” constituind un act de pedagogie divină a maturizării și a împlinirii, nu în absența, ci în prezența și asistența lui Dumnezeu.

Astfel, ne dorim realizarea unei cercetări cu un subiect de noutate care să ajute la prezentarea unui aspect inedit și interesant din teologia noastră și la crearea unor punți de legătură cu alte spații confesionale, valorificând multiplele sale valențe.

⁴³ Paul EVDOKIMOV, *Taina iubirii – Sfințenia vieții conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, trad. Vasile Răducă (București: Asociația filantropică medicală creștină Christiana, 1994), 66.

Metodologia cercetării științifice și sursele utilizate

Cercetarea va cuprinde deopotrivă elemente ce țin de metoda inductivă, de cea deductivă, pasaje narrative sau descriptive, dar va abunda, cu precădere, în elemente ale metodei analitice. Pluralitatea metodologică este generată în parte de noutatea cercetării. În același timp, în măsura în care vom descoperi elemente importante care ne vor facilita realizarea unei cercetări interdisciplinare sau chiar trans-disciplinare, vom folosi și aspecte metodologice ce sunt caracteristice altor spații de cercetare.

În cadrul abordării noastre, vom recurge la analiza diacronică sau istorico-critică, utilizând resursele științifice specifice acestei metode. Astfel, explorând dimensiunea sa istorică, trebuie să avem în vedere aspecte sociale, politice, religioase, culturale și lingvistice care au influențat conținutul și semnificațiile textului în discuție. Apoi, prin aplicarea metodei exegezei istorico-critice, ne propunem să realizăm o interpretare critică, căutând să analizăm cu obiectivitate sintagmele și frazele relevante. Cu toate acestea, este esențial să nu pierdem din vedere dimensiunea spirituală a textului sacru, așa cum a fost ilustrată în mod remarcabil în scrierile patristice, care dezvăluie profunzimea și înțelesurile mai adânci ale învățăturilor biblice. În acest sens, prin actul exegetic toate accepțiunile potențiale pot fi evidențiate mult mai clar, prin deciptarea structurilor textuale, având loc, în felul acesta, o întâlnire cu Cuvântul descoperit și făcut cunoscut, într-un mod tainic, prin cuvinte.

De asemenea, orice acțiune exegetică reală și concretă a textelor scripturistice nu trebuie să aibă în vedere doar textul propriu-zis, literal, ci și mulțimea și complexitatea interpretărilor existente, care alcătuiesc corpul biblic. În același timp, orice intervenție exegetică asupra textului sfânt trebuie să țină cont de contextul istoric al vremii respective, precum și de cel istorico-cultural, care reliefează gândirea iudaică, în vederea identificării stereotipismului prezent în text, care se va constitui într-o adevărată cheie interpretativă de-a lungul demersului exegetic, de multe ori destul de anevoios, exegetul având obligația de a se raporta atât la perspectiva iudaică pre-creștină, cât și la evoluția ulterioară a acesteia, atât la izvorul patristic, cât și la interpretările eterodoxe, atât la teologia Bisericii de Răsărit, cât și la interpretările provenite din spațiul apusean.

O altă metodă de care trebuie să ținem cont este cea simbolico-tipologică, care deschide perspectiva înțelegerii textului sfânt într-o notă simbolică și tipologică în care Persoana și lucrarea lui Mesia constituie elementul esențial în care se realizează, în chip plenar, legătura dintre făgăduință și împlinire, dintre *typos* și *antitypos*, revelația Fiului lui Dumnezeu prezentându-se ca un crescendo de la manifestarea Sa chenetă la descoperirea în slavă a dumnezeirii Sale, simbolul și tipul fiind repere ale unei existențe sau realități mult mai

adânci, prin trecerea la un stadiu de semnificație supra-textual, ajungând, în felul acesta, să ne folosim și de o abordare hristocentrică, prin intermediul căreia se descoperă unitatea de sens și de semnificații a întregii Sfinte Scripturi, precum și derularea treptată, progresivă, graduală a Revelației⁴⁴. În ceea ce privește sursele utilizate în realizarea acestei cercetări, menționăm faptul că am apelat la patrimoniul patristic, la literatura rabinică, la comentarii biblice naționale și internaționale, precum și la studii valoroase care nu se încadrează în corpusul comentariilor propriu-zise.

Concluzii și deschideri viitoare

Tema vederii lui Dumnezeu a fost una dintre temele cele mai dezbătute de-a lungul timpului, fiind un subiect cercetat de foarte mulți Sfinți Părinți, mai ales avându-se în vedere faptul că în perioada patristică se produce o tranziție dinspre filozofia profanului, evidentiată foarte concludent în vechea gândire grecească, prin cunoașterea lucrurilor pe baza rațiunii și a simțurilor, spre o gândire și spre o înțelegere superioară a existenței acestei lumi și implicit a omului, care se fundamentează pe lucrarea harului.

În cartea Facerii sunt prezentate pasaje de o remarcabilă frumusețe, veritabile exemple pentru omul contemporan, printre care viața patriarhului Iacov ocupă un loc esențial. „Lupta” dintre Dumnezeu și Iacov urmărește doar o destabilizare a celui din urmă, în vederea transfigurării lui, sub forma renunțării la sine, pentru a se putea realiza „încătușarea” Celui ce este, pentru totdeauna, în adâncul structurii sale lăuntrice, prin intermediul iubirii sincere, deoarece precum un artist își pune amprenta pe creația sa, tot astfel și Cel Nezidit, oferindu-i omului capacitatea de a vedea, își imprimă „semnătura” pe sufletul acestuia, recunoscându-l ca fiu al Său, astfel încât prosforarea de sine a creaturii Creatorului constituie o deschidere spre obârșia luminii și spre dobândirea vieții nesfârșite a Celui ce este, adică a dezvăluirii scopului existenței proprii și a viețuirii în El. Acest fapt înseamnă că „lupta” lui Dumnezeu cu Iacov nu trebuie interpretată în sensul unei „confruntări” în care se urmărește rănirea sau chiar distrugerea celui din urmă, ci mai degrabă această luptă trebuie înțeleasă ca și „competiție” sau „întrecere” a lui Iacov cu Dumnezeu, scopul acestei „confruntări” urmărind maturizarea spirituală a patriarhului, chiar dacă Dumnezeu S-a „atins” de încheietura coapsei, producându-i acestuia șoldirea și implicit șchiopătarea.

⁴⁴ De asemenea, tot aici, menționăm faptul că citarea și bibliografia finală se vor face conform normelor metodologice, în concordanță cu Chicago Manual of Style, acceptat în mediul teologic internațional. *The Chicago Manual of Style*, conform www.chicagomanualofstyle.org.

În urma acestui episod, Dumnezeu, îi oferă lui Iacov un nou nume, care suferă o diversitate de interpretări, respectiv Israel, El fiind Cel Care deține capacitatea, autoritatea și puterea de a schimba numele unei persoane, aspect care reprezintă o metamorfozare lăuntrică și debutul unei vieți noi pentru Iacov, în lumina slavei Lui, întrucât numele definește ființa umană, caracterul, faptele și identitatea acesteia și de aceea, rostirea de către Iacov a numelui său constituia cea mai onestă mărturisire a acțiunilor întreprinse de-a lungul întregii sale vieți și o recunoaștere a identității sale celei adevărate. Astfel, prin această „rebotezare” a sa ca Israel, între Dumnezeu și Iacov se produce un „transfer de putere”, care va avea un efect bivalent, pe de-o parte, prin binecuvântarea primită în timpul luptei de către patriarh sub forma unei „victorii” asupra divinității, iar pe de altă parte, prin aceea că li se amintea urmașilor săi faptul că și ei ca și popor sunt meniți să fie invincibili și triumfători în lupta cu lumea întregă, iar atunci când va fi nevoie Dumnezeu Însuși va fi Acela Care va lupta împotriva lor pentru a-i reageza pe cale.

Dumnezeu nu ne vrea cuminiți, pasivi și nepăsători, ci ne vrea activi și ambițioși, în stare să facem absolut orice pentru a fi permanent lângă El; nu vrea să facem orice ni se spune, ci vrea să punem întrebări, să cerem să fim lămuriiți, căci numai cei care întreabă sunt de fapt cei interesați de El. Dumnezeu „cedează” în fața omului numai atunci când omul, indiferent de impedimentele pe care le întâmpină în evoluția sa spirituală, nu capitulează sub nicio formă provocărilor lui Dumnezeu. Este paradoxală această nuanță a provocărilor, dar trebuie să înțelegem că tot ceea ce suferim reprezintă în fond iubirea lui Dumnezeu care ne arde.

Interpretările rabinice reliefează faptul că „omul” care s-a luptat cu Iacov a fost Mesia Cel făgăduit și mult așteptat, iar Sfinții Părinți, în operele lor, ilustrează faptul că Vechiul Testament are un caracter hristocentric și o puternică valență hristofanică, Mântuitorul Hristos fiind Lumina cea Adevărată, Care, în realitate, se descoperă, în mod nedesăvârșit, oamenilor, de-a lungul timpului, uneori chiar în chip uman, ca și în cazul patriarhului Iacov, tocmai pentru că El este Acela care avea să se întrupeze și să restaureze legătura dintre om și Dumnezeu, venind în contact direct cu făptura creată și arătându-Și adevărata identitate abia la „plinirea vremii” (Gal 4,4-5). Practic, Mântuitorul Hristos ni Se face cale și ne ajută, totodată, să facem și noi din a noastră umanitate un mediu tot mai transparent al dumnezeirii.

În acest context, vederea „feței” lui Dumnezeu de către Iacov reprezintă un episod fulgerător în care Dumnezeu îi destăinuie patriarhului un fragment concis din planul său complex cu privire la poporul lui Israel, care în cele din urmă va vedea fața lui Mesia după Întruparea Acestuia, fiindcă până la acel moment niciunul dintre oameni nu a văzut pe

Dumnezeu Tatăl, ci doar pe Fiul Său, Care S-a născut ca și om din Fecioara Maria și de aceea, utilizarea expresiei ebraice „panim el panim” (față în față) nu face referire la vederea „feței fizice” a lui Dumnezeu de către Iacov, dacă ar fi să folosim un limbaj antropomorfic, ci se referă, mai degrabă, la realitatea unei întâlniri directe a acestuia cu Dumnezeu.

Astfel, în cazul pasajului scripturistic supus analizei noastre, imaginea luptei lui Dumnezeu cu Iacov poate fi interpretată într-o notă profetică și, totodată, în cheie chenetică ca și „lupta” dintre cele două firi ale Mântuitorului Hristos în unica Sa Persoană, învingătoare fiind firea umană tocmai prin îndumnezeirea acesteia de către firea dumnezeiască, însă fără a o anula, modelând-o, în felul acesta, de bunăvoie, prin acceptarea personală a voii divine, în contextul planului din veșnicie al lui Dumnezeu, firea umană rămânând cu o rană, mai ales în contextul patimilor, însă o leziune despre care noi avem cunoștință că este semnul iubirii incomensurabile a lui Dumnezeu, manifestată sub forma unui prezent continuu, prin aceea că Cel ce este acceptă să se coboare în adâncul ființei noastre umane pentru a o înălța în lumină, la treapta desăvârșirii. Astfel lupta lui Iacov cu Dumnezeu poate sugera o prevestire a Celui răstignit. Prin urmare, „rana” lăsată de Dumnezeu pe trupul lui Iacov constituie răsplata pentru binecuvântarea și numele primite, devenind și un tabu alimentar prin interdicția consumării acestei părți a trupului, șoldirea fiind înțeleasă ca și o comemorare a descoperirii divine și receptată ca semn național și ca și simbol cultic.

A-L vedea pe cel Nezidit nu se rezumă doar la a-L surprinde în câmpul vizual, ci implică întâlnirea cu El și transformarea în timpul acestui proces și de aceea, vederea lui Dumnezeu de către om trebuie examinată și interpretată într-un sens figurat sau metaforic, ea semnificând participare, simțire și trăire, cu alte cuvinte, urmare până la asemănare cu Dumnezeu, fiind, în realitate, o arvună a vederii depline din viața viitoare, în urma procesului de transfigurare a ființei umane în lumina lui Hristos, care începe să lucreze în om încă din timpul vieții sale pământești, arătându-se, în parte, în sufletul lui și prelungindu-se, mai apoi, și în trupul său, astfel încât, la învierea de obște, Dumnezeul cel viu se va face deplin străveziu în însuși trupul omului.

Analizând perspectiva luptei în contextul vederii Celui Nezidit, se evidențiază că experiența vederii Sale de către om este autentică și transcende sfera imaginației. Cu toate acestea, fiind un dar divin, capacitatea de a-L vedea nu este oferită tuturor, ci doar celor vrednici, celor care au devenit lumină și s-au împărtășit din Lumina cea adevărată, adică celor care au îmbrăcat veșmântul strălucitor al chipului divin.

În ceea ce privește registrul cercetării biblice, considerăm că studiul de față ar putea fi continuat printr-o lucrare de cercetare mai cuprinzătoare, care să fie axată pe realizarea unei

analize exegetice comparative a locurilor biblice în care Mântuitorul Hristos se descoperă omului în chip uman, deoarece, în mod paradoxal, se nasc diverse întrebări legate de felul în care aceste descoperiri s-au produs și mai ales de efectul acestora asupra celor care le-au trăit. De asemenea, ar fi interesant de analizat aceste pasaje veterotestamentare în raport cu câteva pasaje novotestamentare, identice ca și subiect, deoarece și în Noul Testament identificăm ideea de „luptă” a omului cu Dumnezeu și, totodată, felul în care lupta lui Iacov cu Dumnezeu, ca element tipologic, a avut repercusiuni asupra poporului Israel, toate aceste reflecții și constatări reușind, considerăm noi, să încadreze teza noastră într-un areal teologic mult mai vast.

Bibliografie

EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI

- *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Editat de Karl Elliger and Wilhelm Rudolph. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987.
- *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX*. Edited by Alfred Rahlfs. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935.
- *Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem*, vol. 2. Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1975.
- *Biblia adică Dumnezeasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*. Ediția Sfântului Sinod. București: Tipografia Cărilor Bisericești, 1914.
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*. Tradus de Vasile Radu și Gala Galaction. București: Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1938.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Justinian – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cu aprobarea Sfântului Sinod. București: IBMO, 1968.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cu aprobarea Sfântului Sinod. București: IBMO, 1994.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Ediția jubiliară a Sfântului Sinod. București: IBMO, 2001.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Diortosită de ÎPS Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Ediția jubiliară a Sfântului Sinod. București: IBMO, 2001.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cu aprobarea Sfântului Sinod. București: IBMO, 2008.
- *Biblia Jerusalén 3ra Edicion*. Bilbao: Desclee de Brouwer, 1998.
- *God's Word to the nations Version*. Cleveland: God's Word Mission Society, 1995.
- *La Biblia de las Américas*. La Habra: The Lockman Foundation, 1986.
- *The Geneva Bible*. Editat de Rowland Hill. Geneva, 1560.

- The Holy Bible: Contemporary English Version. New York: American Bible Society, 1995.
- *The Holy Bible: New Revised Standard Version*. Washington: National Council of the Churches of Christ, 1989.
- *The Holy Bible: Revised Standard Version*. London: Collins' Clear Type Press, 1952.
- The Holy Bible: *Today's English Version*. Nashville: Thomas Nelson Inc., 1990.
- *The King James Bible*. Editat de Benjamin Blayney. Oxford, 1769.
- *The New American Standard Bible*. California: The Lockman Foundation, 1977.
- *The New International Version Study Bible*. Grand Rapids: The Zondervan Bible Publishers, 1985.
- *The New King James Version*. Edited by Thomas Nelson. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1982.

DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDII BIBLICE

- ACHTEMEIER, Paul J. *Harper's Bible Dictionary*, 1st. San Francisco: Harper & Row, 1985.
- BRIA, Ion. *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z*. București: IBMO, 1981.
- DAHOOD, Mitchell. *Psalms 2 (51-100)*. În *Anchor Bible Dictionary*, vol. 17. New York: Doubleday, 1968.
- ELWELL, Walter A., and Barry J. BEITZEL. *Encyclopedia of the Bible*. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, 1988.
- FREEDMAN, D. N. *Anchor Bible Dictionary*, vol. 1. New York: Doubleday, 1992.
- FREEDMAN, D. N. *Anchor Bible Dictionary*, vol. 2. New York: Doubleday, 1996.
- *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, 2003.
- SKOLNIK, Fred, and Michael Berenbaum, eds. *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., vol. 11. Detroit: Macmillan Reference USA and Keter Publishing House Ltd, 2007.
- STRONG, James. *The new Strong's dictionary of Hebrew and Greek words*. Nashville: Thomas Nelson, 1997.
- SWANSON, James. *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)*. Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997.
- VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, vol. 1. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1998.

RESURSE IUDAICE

- COHEN, Andre. *Talmudul*. Tradus de C. Litman. București: Hasefer, 2000.
- FLAVIUS, Josephus. *Antichități iudaice*. Editat de Ion Acsan. București: Hasefer, 1999.
- IBN EZRA. *Commentary on the Pentateuch – Genesis (Bereshit)*. Translated by H. Norman Strickman și Arthur M. Silver. New York: Menorah Publishing Company, 1988.
- KIMHI, David (Radak). *Kommentar zur Genesis*. Edited by Abraham Ginzburg. Pressburg (Bratislava): Gedrukt bay Anțon Edlem fon Shmid, 1842.
- MOSHE, Idel. *Ascensiuni la cer în mistica evreiască, Stâlpi, linii, scări*. Iași: Polirom, 2008.
- PHILON DIN ALEXANDRIA. *Opere*. Tradus de Octavian Cocoș. București, 2017.
- PHILON DIN ALEXANDRIA. *Viața lui Moise*. București: Hasefer, 2003.
- RAMBAN. *The Torah with Ramban's commentary translated, annotated, and elucidated. Bereishis*, vol. 2. Translated by Yaakov Blinder and Yoseph Kamenetsky. Rahway, NJ: Mesorah Publications Ltd, 2004.
- RASHI. *The Torah with Rashi's commentary translated, annotated, and elucidated. Genesis*, vol. 1. Edited by Yaakov Blinder. Rahway, NJ: Mesorah Publications Ltd, 1999.
- SFORNO. *Commentary on the Torah*. Translated by Raphael Pelcovitz. Rahway, NJ: Mesorah Publications Ltd, 1997.

RESURSE PATRISTICE

- ACTELE MARTIRICE. *Martiriul sfinților scilitani*. În *PSB* 11. Tradus de Ioan Rămureanu. București: IBMO, 1982.
- AUGUSTINE OF HIPPO. *In City of God*. Translated by Henry Bettenson. New York: Penguin Classics, 1972.
- CALIST CATAFYGIOTUL. *Cele ce s-au păstrat din capetele preainalte și de dreaptă judecată (silogistice) despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă*. În *Filocalia* 8. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1979.
- CALIST PATRIARHUL. *Capete despre rugăciune*. În *Filocalia* 8. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1979.

- CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL, *Metodă și regulă foarte amănunțită, care are mărturiile sfinților și poate fi întrebuințată cu ajutorul lui Dumnezeu de către cei ce-și aleg să viețuiască în liniște și singurătate, sau despre purtarea, petrecerea și viețuirea lor și despre toate bunătățile ce le pricinuieste liniștirea celor ce se străduiesc cu ea, cu dreaptă judecată.* În *Filocalia* 8. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1979.
- CLEMENT ALEXANDRINUL. *Pedagogul.* În *PSB* 4. Tradus de Dumitru Fecioru. București: IBMO, 1982.
- CUV. ISAIA PUSTNICUL. *Douăzeci și nouă de cuvinte.* În *Filocalia* 12. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: Harisma, 1991.
- CUV. NICHITA STITHATUL. *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință.* În *Filocalia* 6. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- EUSEBIUS OF CAESAREA. *Commentary on Psalms.* Edited by Franz Xaver Risch. Berlin: De Gruyter, 2022.
- EUSEBIU DE CEZAREEA. *Istoria bisericească.* În *PSB* 13. Tradus de Teodor Bodogae. București: IBMO, 1987.
- EVAGRIE PONTICUL. *Viața și scrierile lui Evagrie Ponticul.* În *Filocalia* 1. Tradus de Dumitru Stăniloae. Sibiu: Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiana” S.A., 1947.
- GREGORY THE GREAT. *Morals on the Book of Job.* Atlanta, Veritatis Splendor Publications, 2012.
- ORIGEN. *Comentariu la Evanghelia după Ioan.* Iași: Institutul European, 1995.
- ORIGEN. *Despre principii.* În *PSB* 8. Tradus de Teodor Bodogae. București: IBMO, 1982.
- ORIGEN. *Exorțiu la martiriu.* În *PSB* 8. București: IBMO, 1982.
- SF. AMBROZIE AL MILANULUI. *Tâlcuri la Sfânta Scriptură.* În *PSB* 52. Tradus de Teodor Bodogae, Nicolae Neaga și Maria Hetco. București: IBMO, 2007.
- SF. ANTONIE CEL MARE. *Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare, în 170 de capete.* În *Filocalia* 1. Tradus de Dumitru Stăniloae. Sibiu: Institutul de arte grafice „Dacia Traiană” S. A., 1947.
- SF. ATANASIE CEL MARE. *Despre întruparea Cuvântului.* În *PSB* 15. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1987.
- SF. ATANASIE CEL MARE. *Epistole.* În *PSB* 16. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1988.

- SF. ATANASIE CEL MARE. *Trei cuvinte împotriva arienilor*. În *PSB* 15. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1987.
- SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*. În *PSB* 41. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 2000.
- SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI. *Despre închinarea și slujirea în Duh și în adevăr*. În *PSB* 38. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1991.
- SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI. *Despre patriarhul Iacov*. În *PSB* 39. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1992.
- SF. CLEMENT ROMANUL. *Epistola către Corinteni*. În *PSB* 1. Tradus de Dumitru Fecioru. București: IBMO, 1979.
- SF. DIONISIE AREOPAGITUL. *Despre numele divine. Teologia mistică*. Iași: Institutul European, 1993.
- SF. DIONISIE AREOPAGITUL. *Opere complete și scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: Paideia, 1996.
- SF. GRIGORIE DE NAZIANZ. *Cele cinci cuvântări teologice*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: Anastasia, 1993.
- SF. GRIGORIE DE NAZIANZ. *Opere Dogmatice*. Tradus de Gheorghe Tilea. București: Herald, 2002.
- SF. GRIGORIE DE NYSSA. *Despre „Fericiri”*. În *PSB* 29. Tradus de Dumitru Stăniloae și Ioan Buga. București: IBMO, 1982.
- SF. GRIGORIE DE NYSSA. *Despre viața lui Moise*. În *PSB* 29. Tradus de Dumitru Stăniloae și Ioan Buga. București: IBMO, 1982.
- SF. GRIGORIE DE NYSSA. *Despre viața lui Moise sau despre desăvârșirea prin virtute*. București: Sfântul Gheorghe Vechi, 1995.
- SF. GRIGORIE DE NYSSA. *Opt omilii la Fericiri*. Tradus de Sandu Stoian. București: Anastasia, 1999.
- SF. GRIGORIE DE NYSSA. *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*. În *PSB* 29. Tradus de Dumitru Stăniloae și Ioan Buga. București: IBMO, 1982.
- SF. GRIGORIE PALAMA. *Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie*. În *Filocalia* 7. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- SF. GRIGORIE PALAMA. *Despre sfânta lumină*. În *Filocalia* 7. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- SF. GRIGORIE PALAMA. *Omilii. Omilia la Intrarea în Biserică a Sfintei Fecioare*, vol. 3. Tradus de Paraschiva Grigoriu. București: Anastasia, 2007.

- SF. IOAN DAMASCHIN. *Despre credința ortodoxă*. Valea Plopului: Editura Parohiei Valea Plopului, 2000.
- SF. IOAN DAMASCHIN. *Dogmatica*. București: Scripta, 1993.
- SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*. Tradus de Walther Alexander Prager. București: Herald, 2007.
- SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Omilii la Facere*. În *PSB 21*. Tradus de Dumitru Fecioru. București: IBMO, 1987.
- SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Omilii la Facere*. În *PSB 22*. Tradus de Dumitru Fecioru. București: IBMO, 1989.
- SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Omilii la Psalmi*. Tradus de Laura Enache. Iași: Doxologia, 2011.
- SF. IOAN SCĂRARUL. *Scara dumnezeiescului urcuș*. În *Filocalia 9*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1980.
- SF. IRINEU DE LYON. *Aflarea și respingerea falsei cunoașteri sau Contra ereziilor*, vol 1. București: Teologie pentru azi, 2007.
- SF. ISAAC SIRUL. *Cuvinte despre sfințele nevoițe*. În *Filocalia 10*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1981.
- SF. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL. *Dialogul cu iudeul Tryfon*. În *PSB 2*. Tradus de Teodor Bodogae, Olimp Căciulă și Dumitru Fecioru. București: IBMO, 1980.
- SF. MACARIE EGIPTEANUL. *Cele 50 de Omilii duhovnicești*. În *PSB 34*. Tradus de Constantin Cornițescu. București: IBMO, 1992.
- SF. MARCU ASCETUL. *Despre legea duhovnicească*. În *Filocalia 1*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: Humanitas, 2008.
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. *Ambigua*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 2006.
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia Fiului lui Dumnezeu*. În *Filocalia 2*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 2008.
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. *Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură*. În *Filocalia 3*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 2009.
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. *Răspunsuri către Talasie*. În *Filocalia 3*. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: Harisma, 1994.
- SF. NICOLAE CABASILA. *Despre viața în Hristos*. București: IBMO, 2001.

- SF. NICOLAE VELIMIROVICI. *Răspunsuri la întrebările lumii de astăzi*, vol. 1. București: Sophia, 2002.
- SF. NICOLAE VELIMIROVICI. *Simboluri și semne*. București: Predania, 2009.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG. *Scrieri II. Cateheze*. Tradus de Ioan I. Ică jr. Sibiu: Deisis, 2003.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG. *Cele 225 de capete teologice și practice*. În *Filocalia* 6. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG. *Discursuri teologice și etice*. Tradus de Ioan I. Ică Jr. Sibiu: Deisis, 2001.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnele iubirii dumnezeiești* (București: IBMO, 2017), 56.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG. *Întâia cuvântare morală*. În *Filocalia* 6. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- SF. SIMEON NOUL TEOLOG. *Țelul vieții creștine*. Tradus de Paulin Lecca. București: Anastasia, 1996.
- SF. VASILE CEL MARE. *Comentariu la cartea profetului Isaia*. În *PSB* 2. Tradus de Al. Mihăilă. București: Basilica, 2009.
- SF. VASILE CEL MARE. *Omilii la Hexaemeron*. Tradus de Dumitru Fecioru. București: Ed. Biserica Ortodoxă, 2004.
- SF. TEOLIPT AL FILADELFIEI. *Cuvântul lui Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, despre ostenelile vieții călugărești*. În *Filocalia* 7. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- SF. TIHON DIN ZADONSK. *Comoară duhovnicească din lume adunată*. Galați: Egumenița, 2008.
- SIMEON EVLAVIOSUL. *Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul*. În *Filocalia* 6. Tradus de Dumitru Stăniloae. București: IBMO, 1977.
- ST. AUGUSTIN. *Expositions on the Psalms*. În *The Nicene and Post-Nicene Fathers* 8. Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997.
- TERTULIAN, *Tratate Dogmatice și apologetice, Adversus Praxean (Împotriva lui Praxeas)*, trad. Dionisie Pârvuloiu (Iași: Polirom, 2007), 299.

COMENTARIII BIBLICE

- *A Bible Commentary for English Readers*, vol. 1. Edited by Charles John Ellicott. London: Cassell and Company, 1897.

- ALTER, Robert. *Genesis: Translation and Commentary*. New York, W. W. Norton & Company, 1998.
- ARNOLD, Bill T. *Genesis – The New Cambridge Bible Commentary*. Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- BROWN, Raymond E., Joseph A. FITZMYER și Roland E. MURPHY. *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. 2. Tradus de Dumitru Groșan. Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2005.
- BRUEGGEMANN, Walter. *Genesis: Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta, John Knox, 1982.
- BRUEGGEMANN, Walter. *Genesis: Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville, Westminster John Knox Press, 2010.
- BRUEGGEMANN, Walter, and William H. BELLINGER, Jr., *Psalms – The New Cambridge Bible Commentary*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- BRISCOE D. Stuart and Lloyd J. OGILVIE. *The Preacher's Commentary Series*, vol. 1 Genesis. Nashville, Thomas Nelson, 1987.
- CARSON, D. A. *New Bible Commentary : 21st Century Edition*. Leicester, Downers Grove: Inter-Varsity Press, 1994.
- DOUKHAN, Jacques B. *Genesis – International Bible Commentary*. Nampa, Pacific Press, 2016.
- FLEMING, Donald C. *Concise Bible Commentary*. Chattanooga, Tenn., AMG Publishers, 1994.
- FRUCHTENBAUM, Arnold G. *Ariel's Bible Commentary – The Book of Genesis*. San Antonio, Ariel Ministries, 2008.
- HAMILTON, Victor P. *Commentary on Genesis*. Ada, MI, Baker Books, 2012.
- HENRY, Matthew. *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible: Complete and Unabridged in One Volume*. Peabody, Hendrickson, 1996.
- HENRY, Matthew, and Scott THOMAS. *Matthew Henry's Concise Commentary*. Oak Harbor, WA, Logos Research Systems, 1997.
- HERBERT, A. S. *Genesis 12-50: Introduction and Commentary*. London, SCM Press, 1962.
- JAMIESON, Robert, and A. R. FAUSSET, David BROWN. *A Commentary, Critical and Explanatory, on the Old and New Testaments*. Oak Harbor, WA, Logos Research Systems, 1997.

- KEIL, Carl Friedrich, and Franz DELITZSCH. *Commentary on the Old Testament*. Peabody, MA, Hendrickson, 2002.
- *KJV Bible Commentary*. Nashville, Thomas Nelson, 1997.
- KRAUS, Hans-Joachim. *Psalms 1-150: A Commentary*, vol. 1. Edited by Hilton C. Oswald. Minneapolis, Augsburg, 1988.
- MACDONALD, William, and Arthur FARSTAD. *Believer's Bible Commentary: Old and New Testaments*. Nashville, Thomas Nelson, 1997.
- RAD, Gerhard VON. *Genesis: A Commentary*. Tradus de John Marks. London, SCM Press, 1972.
- RAD, Gerhard VON. *Genesis – A commentary*. J. H. Marks. Philadelphia, Westminster, 1973.
- RICHARDS, Larry, and Lawrence O. RICHARDS. *The Teacher's Commentary*. Wheaton, Illinois, Victor Books, 1987.
- SARNA, Jacques B. Nahum M. *The JPS Torah Commentary Genesis*. Philadelphia, The Jewish Publication Society, 1989.
- SKINNER, John. *A Critical and Exegetical Commentary on Genesis*. New York, Scribner, 1910.
- SPENCE-JONES, Henry Donald Maurice. *The Pulpit Commentary: Genesis*. Bellingham, Logos Research Systems, 2004.
- SPENCE-JONES, Henry Donald Maurice. *The Pulpit Commentary: Hosea*. Bellingham, Logos Research Systems, 2004.
- THEODORET OF CYRUS. *Theodoret of Cyrus: commentary on the Psalms, 73-150*. Washington. The Catholic University of America Press, 2010.
- WALVOORD, John F. and Roy B. ZUCK. *The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the Scriptures*. Wheaton, IL, Victor Books, 1983.
- WENHAM, Gordon J. *Word Biblical Commentary: Genesis 16-50*. Dallas, Word Incorporated, 2002.
- WESTERMANN, Claus. *Genesis 1-11. În A Continental Commentary*. Minneapolis: Fortress Press, 1994.
- WESTERMANN, Claus. *Genesis 12-36 – A Commentary*. Minneapolis, Augsburg, 1985.

CĂRȚI DE SPECIALITATE

- ANTONIE DE SUROJ. *Viața, boala, moartea*. Slatina-Nera, Sfântul Siluan, 2010.
- AGOURIDIS, S. *Biblika melethimata*. Tesalonic, 1996.

- BALTHASAR, Hans Urs Von. *Liturghia cosmică – Lumea în gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul*. Iași, Doxologia, 2018.
- BARNES, Albert. *Notes on the Old Testament – Isaiah*, vol 2. Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1968.
- BARTOLOMEU I. *Biserica și problemele lumii de azi. Vocația universală a Ortodoxiei*. Iași, Trinitas, 1997.
- BARTOȘ, Emil. *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*. Oradea, Cartea Creștină, 2002.
- BAȘTOVOI, Savatie. *Despre curaj și libertate în ortodoxie*. București, Sofia, 2002.
- BENVENISTE, Emile. *Essays on General Linguistics*. Coral Gables, University of Miami, 1971.
- BERGER, Calinic. *Teognosia – sinteza dogmatică și duhovnicească a părintelui Dumitru Stăniloae*. Sibiu, Deisis, 2014.
- BIRGEAN, Marius. *Îndoiala în viața de credință*. Făgăraș, Agape, 2000.
- BIZĂU, Ioan. *Liturghie și teologie*. Cluj-Napoca, Patmos, 2009.
- BRATCHER, Robert, și William REYBURN. *A Translator's Handbook on the Book of Psalms*. New York, United Bible Societies, 1991.
- BRECK, John. *Puterea Cuvântului în Biserica dreptmăritoare*. Tradus de Monica E. Herghelegiu. București, IBMO, 1999.
- BRECK, John. *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*. Tradus de Ioana Tămăian. Cluj-Napoca, Patmos, 2003.
- BROOKS, E. W. Joseph and Asenath – The Confession and Prayer of Asenath daughter of penterphres the priest. New York, Macmillan, 1918.
- BROMILEY, Geoffrey W. *The International Standard Bible Encyclopedia*, vol. 3. Michigan, William B. Eerdmans Publishing Company, 1986.
- BUCHIU, Ștefan. *Cunoașterea apofatică în gândirea Părintelui Stăniloae*. București: Basilica, 2013.
- BUCIUMAN, Ioan, și al. *Manifestarea sacrului în ordine cronologică - „Viața lui Moise”*. Buzău, AncaPrint, 2008.
- CAMPENHAUSEN, Hans von. *Părinții greci ai Bisericii*. București, Humanitas, 2005.
- CANDLISH, Robert Smith. *Studies in Genesis*. Oak Harbor, WA, Logos Research Systems, 1997.
- CHIRILĂ, Ioan. *Cartea Profetului Osea. Breviarum pentru o gnoseologie a Vechiului Testament*. Cluj-Napoca, Limes, 1999.

- CHIRILĂ, Ioan. *Fragmentarium exegetic filonian. Repere exegetice la Decalog*, vol. 2. Cluj-Napoca, Limes, 2003.
- CHIRILĂ, Ioan. *Scara Cuvântului – Eseuri omiletice*. Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2017.
- CLEMENT, Olivier. *Puterea credinței*. Târgoviște, Pandora, 1999.
- CORNEANU, Nicolae. *Introducere la traducerea Scării*. Timișoara, Amarcord, 1997.
- CRAINIC, Nichifor. *Cursurile de mistică – I Teologie mistică, II Mistică germană*. Sibiu, Deisis, 2010.
- DAMIAN, Teodor. *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*. Cluj-Napoca, Eikon, 2003.
- DANIELOU, Jean. *Introduction to From Glory to Glory: Texts from Gregory of Nyssa's Mystical Writings*. Translated and edited by Herbert Musurillo, S. J. New York, Charles Scribner's Sons, 1961.
- DILLMANN, A. *Genesis, Critically and Exegetically Expounded*, vol. 2. Translated by B. Stevenson. Edinburgh, T & T Clark, 1897.
- DYRNESS, Wiliam. *Teme ale teologiei Vechiului Testament*. Tradus de Ruben Ologeanu. Cluj-Napoca: Logos, 2010.
- EMILIANOS SIMONOPETRITUL. *Tâlcuiri la Psalmi*. Editat de Agapie Corbu. Arad, Sfântul Nectarie, 2011.
- EVDOKIMOV, Paul. *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*. Tradus de Grigore Mogași Petru Moga. București, Meridiane, 1993.
- EVDOKIMOV, Paul. *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*. Tradus de Vasile Răducă. București, Christiana, 1995.
- EVDOKIMOV, Paul. *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*. București, Anastasia, 1993.
- EVDOKIMOV, Paul. *Învierea spiritului*. Tradus de Magdalena Mărculescu-Cojocea. Târgoviște, Pandora, 1997.
- EVDOKIMOV, Paul. *Rugul aprins*. Tradus de Teodor Damșa. Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1994.
- EVDOKIMOV, Paul. *Taina iubirii – Sfințenia vieții conjugale în lumina tradiției ortodoxe*. Tradus de Vasile Răducă. București, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, 1994.
- EVDOKIMOV, Paul. *Vârstele vieții spirituale*. Tradus de Ioan Buga. București, Christiana, 2003.

- FELMY, Karl Christian. Dogmatica experienței ecleziale – înnoirea teologiei ortodoxe contemporane. Tradus de Ioan Ică. Sibiu, Deisis, 1999.
- FLOREA, Petroniu. *Dumnezeu și îngerii în viziunea Sfinților Părinți*. Zalău: Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2021.
- FLOREA, Petru. Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul sau Sfântul Maxim Mărturisitorul ca interpret al Sfinților Dionisie Areopagitul și Grigorie Teologul. Târgu-Mureș: Academos, 1998.
- FOKKELMAN, J. P. *Narrative Art in Genesis*. Amsterdam, Van Gorcum, 1975.
- FOSSUM, Jarl E. *The Name of God and the Angel of the Lord*. Tübingen, Gulde-Druck GmbH & Co. KG, 1985.
- FRANCISC, Heinrich. *Predicați Evanghelia*. București, Galaxia Gutenberg, 2007.
- GANE, Roy. *Cult and Character: Purification Offerings, Day of Atonement, and Theodicy*. Winona Lake, Eisenbrauns, 2005.
- GEORGE, Andrew. *The Epic of Gilgamesh: The Babylonian Epic Poem and Other Texts in Akkadian and Sumerian*. London, Penguin, 2003.
- GESENIUS, Wilhelm. *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*¹⁶. Leipzig, F. C. W. Vogel, 1915.
- GUARDINI, Romano. *Sfârșitul modernității*. Tradus de Ioan Milea. București, Humanitas, 2004.
- GUNKEL, Hermann. *Genesis*. Gottingen, Vandenhoeck and Ruprecht, 1917.
- GUNKEL, Hermann. *Genesis: Translated and Interpreted*. Translated by Mark E Biddl. Macon, Mercer University Press, 1997.
- HAMILTON, Victor P. *The Book of Genesis: Chapters 18-50*. Grand Rapids, Eerdmans, 1995.
- HAMORI, Esther J. *When Gods Were Men*. Berlin, Walter de Gruyter, 2008.
- HARRIS, R. L. and G. L. ARCHER, Jr., B. K. WALTKE. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Chicago, Moody Press, 1980.
- HERNÁNDEZ, Eduardo A. *Biblia De Estudio: LBLA*. California, Casa Editorial para La Fundacion Biblica Lockman, 2003.
- HILL, Jonathan. *Istoria gândirii creștine*. Tradus de Timotei Manta. Oradea, Casa Cărții, 2007.
- HUEHNERGARD, John. *A grammar of Akkadian*, vol. 45. Winona Lake, Eisenbrauns, 2005.

- JACOB, Edmond. *Théologie de l'Ancien Testament*. Paris, Delachaux et Niestlé Neuchâtel, 1955.
- Kalomiros, Alexandros. *De la Facere la Apocalipsă*. Tradus de Ioan Constantin. București: Lumea Credinței, 2005.
- KIDNER, Derek. *Genesis*, vol. 1. Leicester, The Tyndale Press, 1967.
- KIRKPATRICK, Alexander. *The Book of Psalms*. Cambridge, Cambridge University Press, 1905.
- KRIVOCHEINE, Basile. *Dans la lumière du Christ, Saint Symeon le Nouveau Théologien (949 - 1022). Vie – Doctrine – Spiritualité*. Chevetogne, 1980.
- KRIVOȘEIN, Vasili. *În Lumina Lui Hristos, Viața și învățătura duhovnicească ale Sfântului Simeon Noul Teolog*. Tradus de Ioan-Vasile Leb și Gheorghe Iordan. București, IBMO, 2005.
- LAPIDE, Cornelius A. *Commentarii in sacrum scripturam*, vol. 1. Paris, Berche & Tralin, 1875.
- LARCHET, Jean-Claude. *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții*. Tradus de Marinela Bojin. București, Sofia, 2004.
- LARCHET, Jean-Claude. *Teologia energiilor dumnezeiești*. Tradus de Marilena Bojin. București, Basilica, 2016.
- LIZORKIN-EYZENBERG, Eli. *The Hidden Story of Jacob*. Chicago, Independently Published, 2019.
- LOSSKY, Vladimir. *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*. București, Anastasia, 1992.
- LOSSKY, Vladimir. *Vederea lui Dumnezeu*, Tradus de Maria Camelia Oros. Sibiu, Deisis, 1995.
- LOUTH, Andrew. *Originile tradiției mistice creștine – de la Platon la Dionisie Areopagitul*. Tradus de Elisabeta Voichița Sita. Sibiu, Deisis, 2002.
- MACARTHUR, John Jr. *The MacArthur Study Bible*. Nashville, Word Publishing, 1997.
- MATHEWS, Kenneth A. *Genesis 11:27-50:26*. Nashville, Broadman & Holman, 2005.
- MEYENDORFF, Jean. *Introduction a l'étude de Gregoire Palamas*. Paris, Seuil, 1959.
- *Midrash Rabbah Genesis*, vol. 1. Translated by Rabbi H. Freedman. Londra, The Soncino Press, 1939.
- MLADIN, Nicolae. *Asceză și Mistică paulină*. Sibiu, Deisis, 1996.

- NEAGA, Nicolae. Contribuții la lămurirea textelor mesianice din cartea Facerii. Sibiu, 1930.
- NEGOIȚĂ, Athanase. *Teologia biblică a Vechiului Testament*. București: Sofia, 2004.
- NELLAS, Panayotis, *Omul – animal îndumnezeit*. Tradus de Ioan I. Ică jr. Sibiu, Deisis, 2009.
- NOTH, Martin. *Die israelitischen Personennamen im Rahmen der gemeinsemitischen Namengebung*. Stuttgart, Verlag von W Kohlhanmer, 1928.
- ORĂDAN P., Paul-Sebastian. Nichifor Crainic și Dumitru Stăniloae – relevanța Misticii în înnoirea Dogmaticii Ortodoxe din România în secolul al XX-lea. Arad, 2016.
- ORTBERG, John. *Credință & îndoială*. Oradea, Scriptum, 2011.
- PAPACIOC, Arsenie. *Ne vorbește Părintele Arsenie*, vol. 1. Târgu Neamț, Mănăstirea Sihăstria, 2010.
- PĂRĂIAN, Teofil. *Lumini de gând*. Cluj-Napoca, Antim, 1997.
- PETTINATO, Giovanni. *The Archives of Ebla*. Garden City, Doubleday & Co., 1981.
- PINK, Arthur Walkington. *Gleanings in Genesis*. Bellingham, Logos Research Systems, 2005.
- PLEȘU, Andrei. *Despre îngeri*. București, Humanitas, 2003.
- POPESCU, Dumitru. *Omul fără rădăcini*. București, Nemira, 2001.
- POPESCU, Dumitru. *Ortodoxie și contemporaneitate*. București, Diogene, 1996.
- POPOVICI, Iustin. *Credința Ortodoxă și viața în Hristos*. Tradus de Paul Bălan. Galaț, Bunavestire, 2003.
- PROPP, V. I. *Morfologia basmului*. Tradus de Radu Nicolau. București, Univers, 1970.
- RAINEY, A. F., and R. S. NOTLEY. *The Sacred Bridge: Carta's Atlas of the Biblical World*. Jerusalem, Carta, 2006.
- RĂDUCĂ, Vasile. *Antropologia Sfântului Grigorie de Nyssa*. București, IBMO, 1996.
- REMETE, George. *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*. București, IBMO, 2005.
- RENO, Russell R. *Genesis*. Ada, Brazos Press, 2010.
- REYBURN, William David, and Euan McG. FRY. *A Handbook on Genesis*. New York, United Bible Societies, 1997.
- RICHARDS, Lawrence O. *The Bible Readers Companion*. Wheaton, Victor Books, 1991.
- RUARK, Joel D. *The Theological Significance of Light (אור) in the Old Testament: An Applied Cognitive Linguistic Study*. Stellenbosch University, 2017.

- SACKS, Jonathan. *Covenant & Conversation: a Weekly Reading of the Jewish Bible. Genesis: The Book of Beginnings*. New Milford, Maggid Books & The Orthodox Union, 2009.
- SACKS, Jonathan. *Not in God's Name: Confronting Religious Violence*. New York, Schocken Books, 2015.
- SAHAROV, Sofronie. *Mistica vederii lui Dumnezeu*. Tradus de Irineu Slătineanu. București, Adonai, 1995.
- *Saint Jerome's Hebrew Questions on Genesis*. Translated by C. T. R. Hayward. Oxford, Clarendon; 1995.
- SAVRAN, George W. *Encountering the Divine – Theophany in Biblical Narrative*. London, T & T Clark International, 2005.
- Scholz, Paul. *Handbuch der Theologie des Alten Bundes im Lichte des Neuen*, vol. 2. Regensburg: Manz, 1862.
- SMITH, Mark S. *The Ugaritic Baal Cycle*, vol 1. Translated by KTU. Leiden, EJ Brill, 1994.
- SORESCU, Vasile. *Vederea lui Dumnezeu în primele trei veacuri creștine*. Pitești, Editura Universității din Pitești, 2007.
- SPEISER, Ephraim A. *Genesis: Introduction*. Garden City, Doubleday, 1979.
- Špidlik, Tomáš. *Spiritualitatea Răsăritului Creștin, II. Rugăciunea*. Tradus de Ioan I. Ică Jr. Sibiu, Deisis, 1998.
- SPURRELL, G. J. *Notes on the Text of the Book of Genesis*. Oxford, At the Clarendon Press, 1906.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Ascetică și mistică creștină sau teologia vieții spirituale*. Cluj-Napoca, Casa Cărții de știință, 1993.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*. București, IBMO, 2002.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Iisus Hristos lumina lumii sau îndumnezeitorul omului*. București, Anastasia, 1993.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ed. a 2-a. Craiova, Omniscop, 1993.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*. Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1. București, IBMO, 1996.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Teologia Morală Ortodoxă pentru institutele teologice*, vol. 3. București, IBMO, 1981.

- STĂNILOAE, Dumitru. *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, ed. a 2-a. București, Scripta 1993.
- STEINHARDT, Nicolae. *Dăruind vei dobândi*. Rohia, Mănăstirii Rohia, 2006.
- SUCIU, Iustin I. *Ermeneutica biblică sau știința interpretării Sfintei Scripturi*. Arad, 1932.
- SULLIVAN, Kevin P. *Wrestling with Angels*. Leiden, Brill, 2004.
- TOMA, Costel. *Spiritualitatea luminii la Sfântul Simeon Noul Teolog*. Sibiu, 2014.
- TOMA, Ștefan Lucian. *Tradiție și actualitate la pr. Dumitru Stăniloae*. Sibiu, Agnos, 2008.
- VLACHOS, Ierotheos. *Dogmatica empirică a Bisericii Ortodoxe Sobornicești după învățăturile prin viu grai ale părintelui Ioannis Romanidis*, vol. 1. Tradus de Tatiana Petrache. Iași, Doxologia, 2014.
- VOINEA, Daniel. *Omul în învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa*. Brăila, 2009.
- WENHAM, Gordon J. *Genesis 16-50*. Dallas, Word Books, 1994.
- WESTERMANN, Claus. *Elements of Old Testament Theology*. Tradus de Douglas W. Scott. Atlanta, John Knox Press, 1982.
- WHITE, Ellen G. *Patriarchs and Prophets*. Nampa, Pacific Press, 2005.
- WHITLOCK, Luder G., et al. *Reformation Study Bible, the: Bringing the Light of the Reformation to Scripture: New King James Version*. Nashville, T. Nelson, 1995.
- WIERSBE, Warren W. *Wiersbe's Expository Outlines on the Old Testament*. Wheaton, Victor Books, 1993.
- YANNARAS, Christos. *Abecedarul credinței*. București, Editura Bizantină, 2007.
- YOUNG, Edward J. *My Servants the Prophets*. Grand Rapids: Eerdmans, 1952.

STUDII DE SPECIALITATE

- ALBRIGHT, W. F. „The Names «Israel» and «Judah» with an Excursus on the Etymology of Todah and Torah.” *JBL* 46 (1927): 168-78.
- ALBU, Remus. „Reflectarea divinității în scrierile Sfântului Grigorie al Nyssei.” *AB* 4-6 (2008): 69-84.
- BIZĂU, Ioan. „Incursiuni în teologia și arta icoanei.” În *Ce este icoana?*, 83-194. Alba-Iulia: Reîntregirea, 2005.
- BUCHIU, Ștefan. „Cunoașterea lui Dumnezeu în Ortodoxie și Romano-Catolicism.” *Credința Ortodoxă* 2 (1999): 58-64.

- BUD, Paula, „Șabatul – mediu de transfigurare și pregustare a veșniciei.” *Studia TO 2* (2009): 223-30.
- BUGA, I. „Semnificații ale noțiunii de lumină în Noul Testament.” *ST 9-10* (1975): 729-36.
- CHIRILĂ, Ioan. „Cunoașterea lui Dumnezeu în Vechiul Testament prin teofanie și anghelofanie.” *AFTOC 1*(1990-1992): 87-104.
- CHIRILĂ, Ioan, „Entheosis – țelul creației *ceruri noi și pământ nou* (II Pt. 3, 13; Mt. 19, 28: *la înnoirea lumii*),” *Studia B 1* (2009): 3-10.
- CHIRILĂ, Ioan. „Întru lumina *Ta vom vedea lumină* (Ps 35,9) – despre lumină și taina întunericului în care se află Dumnezeu (Ieș 20,21).” În „*Voi pune înaintea Ierusalimul, ca început al bucuriei mele*”. In *Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan la împlinirea vârstei de 80 ani*. Editat de Aurel Pavel și Nicolae Chifăr, 214-37. Sibiu: Astra Museum, 2018.
- CHIRILĂ, Ioan. „Kavod și Şekina - Slava lui Dumnezeu spre luminarea creaturii.” *AFTOC 17* (2011-2014). Editat de Vasile Stanciu, 19-26. Cluj-Napoca: Renașterea, 2014.
- CHIRILĂ, Ioan. „Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light.” *Studia TO 1* (2020): 5-22.
- CHIRILĂ, Ioan. „Lumina dumnezeiască în teologia profeților mici.” *AFTOC 21* (2017-2018). Editat de Vasile Stanciu, 11-35. Cluj-Napoca: Renașterea, 2019.
- CHIRILĂ, Ioan. „«*Luminează-te, luminează-te, Ierusalime!*» (Is 60,1) - revărsarea luminii dumnezeiești și devenirea întru lumină.” În *Sfânta Scriptură în Biserică și Istorie. Studii Teologice în onoarea pr. prof. dr. Vasile Mihoc*. Editat de Alexandru Ioniță și Daniel Mihoc, 166-85. Sibiu: Ed. Andreiană/Astra Museum, 2018.
- CHIRILĂ, Ioan. „Porțile cerului. O reabordare a teologiei icoanei din perspectiva dimensiunii simbolice și transcendente a actului liturgic.” *Caietele Echinox 2* (2002): 55-62.
- CHIRILĂ, Ioan. „Să fie lumină! (Fac 1,3) în înțelegerea luminii primordiale,” În *AFTOC 23*. Cluj-Napoca: Renașterea, 2021: 9-23.
- CHIRILĂ, Ioan. „Telosul omului, contemplație sau pragmatism.” *JSRI 1* (2002): 135-43.
- CHIRILĂ, Ioan. „Teologia luminii în Vechiul Testament.” *AFTOC 2*, 47-58. Cluj-Napoca: Arhidiecezana, 1999.

- CHIRILĂ, Ioan. „Theosis – În -Dumnezeire-a.” În *Anuarul Episcopiei Sălajului*, 263-301. Zalău: Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2009.
- CHIRILĂ, Ioan. „Veniți să umblăm în lumina Domnului” (Is 2,5) - discursul isaian despre lumina dumnezeiască.” În *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*. Editat de Daniel Mocanu, 91-107. Cluj-Napoca: PUC, 2018.
- CHIRILĂ, Ioan, Stelian PAȘCA-TUȘA, Ioan POPA-POTA și Claudia-Cosmina TRIF. „Light - icon/stained glass – illumination.” *JSRI* 50 (2018): 96-108.
- COMĂNESCU, Radu. „Lupta lui Iacov cu Îngerul.” *AB* 4-6 (2009): 31-33.
- COOTE, Robert B. „The Meaning of the Name Israel.” *Harvard Theological Review* 65 (1972): 137-146.
- CURTIS, Edward M. „Structure, style, an context as a key to interpreting Jacob's encounter at Peniel.” *JETS* 30/2 (1987): 129-37.
- DRIVER, G. R. „Theological and Philological Problems in the Old Testament.” *JTS* 47 (1946): 156-66.
- DUMITRU, Stelian-Alin. „Sfântul Dionisie Areopagitul. Teologia și iconomia lui Dumnezeu.” *AB* 7-9 (2013): 58-69.
- DUMITRU, Stelian-Alin. „Sfântul Grigorie al Nyssei – Teologul contemplativ al Capadociei.” *AB* 4-6 (2014): 82-97.
- DUMITRU, Stelian-Alin. „Teologia isihastă a Sfântului Grigorie Palama,” *AB* 1-3 (2013): 54-64.
- ELLIGER, Karl. „Der Jakobs Kampf am Jabbok.” *ZThK* 48 (1951): 1-31
- ELLIOT, M. W. „Isaiah 40-66. Ancient Christian Commentary on Scripture.” În *OT* 11 (2007).
- FIBIȘAN, Răzvan. „Contribuția triadologică a Sfântului Grigorie de Nazianz.” *AB* 7-9 (2014): 80-92.
- GELLER, Stephen A. „The Struggle at the Jabbok: the Uses of Enigma in a Biblical Narrative.” *JANES* 14 (1982): 37–60.
- GERVITZ, Stanley. „Of Patriarchs and Puns: Joseph at the Fountain, Jacob at the Ford.” *HUCA* 46 (1975): 33-54.
- GINSBERG, H. L. „Hosea's Ephraim, More Fool than Knave.” *JBL* 80 (1961): 339-47.
- GORDON, C. H. „Biblical Customs and the Nuzu Tablets.” *BA* 3 (1940): 1-12.
- GRABBE, Lester L.. „Hebrew Pa'al/Ugaritic B'L and the Supposed B/P Interchange in Semitic.” *UF* 11 (1979): 307-14.

- HENTSCHEL, G. „Jakobs Kampf am Jabbok (Gen 32,23-33) – eine genuin israelitische Tradition?.” *Erfurter Theologische Studien* 37 (1977): 13-37.
- HERMISSON, H. J. „Jakobs Kampf am Jabbok (Gen 32, 23-33).” *ZThK* 71 (1974): 239-261.
- HORACIO, Simian-Yofre. „pānîm.” *TDOT* 11 (2015): 589-615.
- HORN, Gabriel. „Le «Miroir», la «Nuée» deux manieres de voir Dieu d’après S. Grégoire de Nysse,” *Revue d’ascetique et de mystique* 8 (1927): 113-31.
- HUMBERT, Paul. „Les prophètes d’Israel ou les tragiques de la Bible.” *RThPh* 24 (1936): 209-251.
- HUTTON, Jeremy M. „Mahanaim, Penuel, and Transhumance Routes: Observations on Genesis 32-33 and Judges 8.” *JNES* 65/3 (2006): 161-78.
- INGOLD, David. „Ligth: a biblical study on the theology of light.” *MC* 13 (2012).
- KLAUS, Wessel. „Dogma und Lehre in der orthodoxen Kirche von Byzanz.” În C. ANDRESEN (ed.), *Handbuch der Dogmen – und Theologiegeschichte*, ediția 1, 289-410. Göttingen, 1982.
- KRIVOICHEINE, Basile. „La spiritualite orthodoxe.” *Messenger de l’ Exarchat du Patriarce Russe en Europe Occidentale* 53 (1966).
- LEWIS, Joe O. „Gen 32:23-33, Seeing a Hidden God.” *SBLASP* 1 (1972): 449-57.
- LOUTH, Andrew. „Sfințenie și Vederea lui Dumnezeu.” *Sinapsa* 2 (2008): 81-94.
- MARTIN-ACHARD, Robert. „An Exegete Confronting Genesis 32:23-33.” *Structural Analysis and Biblical Exegesis*. Translated by Alfred M. Johnson, 34-69. Pittsburgh, Pickwick, 1974.
- MATTHEWS, Victor H., and Frances MIMS, „Jacob the Trickster and Heir of the Covenant: A Literary Interpretation.” *PRSt* 12 (1985): 185-195.
- MCKENZIE, John L. „Jacob at Peniel: Gen. 32:24-32.” *CBQ* 25 (1963): 71-6.
- MOOR, J. C. DE. „The Anatomy of the Back.” *UF* 12 (1980): 425-26.
- MUNTEAN, Vasile. „Mistica răsăriteană,” *AB* 7-9 (2004): 52-8.
- OANCEA, Constantin. „Utilizarea termenului «lumină» în Vechiul Testament.” *RT* 2 (2006): 112-121.
- OTTO, Eckart. „Jakob in Sichem.” În *BWANT*, vol. 110, 24-158. Stuttgart, Kohlhammer, 1979.
- PAȘCA-TUȘA, Stelian. „Expresii lirice/psalmice – premize pentru rugăciunea inimii.” *Studia TO* 1 (2011): 65-76.

- PAȘCA-TUȘA, Stelian. „Implicațiile teologice ale reprezentărilor heruvimilor în sanctuarul biblic.” în *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*. Editat de Vasile Stanciu și Cristian Sonea, 57-72. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017.
- PAȘCA-TUȘA, Stelian și Liviu VIDICAN-MANCI, „Lumina divină în textile psalmice – perspective teologice.” *AFTOC* 24, 19-35. Cluj-Napoca: Renașterea, 2022.
- PAȘCA-TUȘA, Stelian. „Psalm 4 – Isagoge, Exegetical and Theological Interpretation.” *Studia TO* 2 (2016): 5-24.
- PENTIUC, Eugen. „Fundamentarea veterotestamentară a cultului sfințelor icoane.” În *Învățătura despre Sfintele Icoane reflectată în teologia ortodoxă românească*, vol. 1 (București: Basilica, 2017), 310-323.
- POLZIN, R. „HWQY^c and Covenantal Institutions in Early Israel.” *HTR* 62 (1969): 227-40.
- PURY, Albert DE. „Jakob am Jabbok, Gen 32,23-33 im Licht einer alt-iranischen Erzählung.” *TZ* 35 (1979): 18-34.
- REMETE, George. „Lupta omului cu Dumnezeu.” *AR* 2 (2004): 24-39.
- RICHARDS, K. H. „Bless/Blessing.” În *Anchor Bible Dictionary*, vol. 1. Edited by D. N. Freedman, 735-55. New York: Doubleday, 1992.
- ROSS, Allen P. „Jacob at the Jabbok, Israel at Peniel.” *BSac* 142 (1985): 338-54.
- SCHMIDT, Nathaniel. „The Numen of Penuel.” *JBL* 45 (1926): 260-79.
- SCORȚEA, Bogdan. „Despre vederea lui Dumnezeu în lumină.” *ST* 1 (2006): 101-20.
- SMITH, J. Z. „The Prayer of Joseph.” În *Religions in Antiquity: Essays in Memory of Erwin Randall Goodenough*, 253-94. Leiden: Brill, 1968.
- SMITH, Mark S. „Remembering God: Collective Memory in Israelite Religion.” *CBQ* 64 (2002): 631-51.
- SMITH, S. H. „«Heel» and «Thigh»: The Concept of Sexuality in the Jacob-Esau Narratives,” *VT* 40 (1990): 464-473.
- SPEISER, Ephraim A. „New Kirkuk Documents Relating to Family Laws.” În *AASOR*, vol. 10. Edited by Henry J. Cadbury, 1-73. New Haven: Yale University Press, 1930.
- STATHOPOULOS, Demetri. „The divine light in the poetry of St. Symeon The New Theologian (949-1025).” *The greek Orthodox Theological Review* 2 (1974): 95-111.
- STĂNILOAE, Dumitru. „Semnificația luminii dumnezeiești în spiritualitatea și cultul Bisericii Ortodoxe.” *O* 3-4 (1976): 433-46.
- STOWELL, T. Alfred. „Jacob at Peniel.” *The Churchman* 3 (1889): 20-6.
- STYLIANOPOULOS, Theodor, „Lupta duhovnicească.” *ST* 5-6 (1993): 48-50.

- SVERRE, Aalen. „אור.” În *TDOT* 1, 147-67. Edited by G. J. Botterweck, H. Ringgren and H. Fabry. Translated by D. W. Stott. Grand Rapids: Eerdmans, 1974.
- TIA, Teofil Cristian. „Vederea lui Dumnezeu în Ortodoxie și întâlnirea cu Dumnezeu în comunitățile eterodoxe.” În *Anuarul Episcopiei Sălajului*, 447-63. Zalău: Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2015.
- VATAMANU, Cătălin. „Fundamente biblice ale teologiei luminii dumnezeiești, în scrierile Părintelui Stăniloae.” *TV* 9-12 (2013): 22-33.
- VOLZ, P. „Grundsiitzliches zur elohistischen Frage: Untersuchung von Genesis 15-36: Der Elohist als Erziihler.” *BZAW* 63 (1933).
- VORNICESCU, Nestor. „Învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre chip și asemănare.” *ST* 9-10 (1956): 585-602.
- WARE, Kallistos. „Puterea Numelui. Rugăciunea lui Iisus în spiritualitatea ortodoxă.” În *Rugăciunea lui Iisus*. București: Orthodox Kypseli Tesalonic, Grecia, pentru Asociația „Sfântul Grigorie Palama” din România, 1992.
- WHITT, W. D. „The Jacob Traditions in Hosea and Their Relation to Genesis.” *ZAW* 103 (1991): 18-43.

RESURSE ELECTRONICE

- JEMNA, Dănuț. „Lupta cu Dumnezeu Dumnezeu.” accesat 7 Iulie, 2021. <https://danutj.wordpress.com/2019/05/02/lupta-cu-dumnezeu/>.
- KEIL, Carl Friedrich, și Franz DELITZSCH. *Commentary on Genesis* (2014), accesat 23 Iunie, 2020. <https://www.pdfdrive.com/commentary-on-genesis-e187286289.html>.
- USCA, Ioan Sorin. *Comentarii la Cartea Facerii*, 151. Accesat 14 Mai, 2020. <https://www.sfantuldaniilsihastrul.ro/fisiere/carti/facerea.pdf>.
- <https://www.doc.ro/gonartroza/dislocarea-soldului-simptome-cauze-complicatii-tratament>.
- <https://dozadesanatate.ro/cauze-si-tratament-pentru-ruptura-labrului-soldului/>.